

Александар Раковић²²
 323.1(=163.41)''20''
 911.3::327(497-15)''20''
 COBISS.SR-ID 113447433

СРПСКО УЈЕДИЊЕЊЕ У 21. ВЕКУ: ПУТЕВИ И ИЗАЗОВИ

Апстракт: Рад приказује путеве којима би српски народ у 21. веку могао да обнови заједничку државу и поново се уједини, али на српским а не југословенским основама. Поред тога, рад указује на спољне и унутрашње изазове који се српским државама и српском народу могу испоставити као тешке али савладиве препреке. У раду се закључује да је стварање заједничке државе Србије, Републике Српске и Црне Горе најбољи оквир за стабилност српског и постјугословенског простора.

Кључне речи: *Српско уједињење, Србија, Република Српска, Црна Гора, Српска православна црква, српски народ.*

Српски народ би у 21. веку требало поново да створи заједничку државу. То не зависи само од српског народа и од државних врхова српских држава, већ од општег геополитичког одмеравања. Но, ако се укаже и минимални

²² Институт за новију историју Србије, Београд, научни саветник,
 rakovic@gmail.com.

простор – а извесније је да ће се ukazати него да неће – српски народ би морао да искористи шансу и оствари државно уједињење које би чинили Република Србија, Република Српска и Црна Гора. Треба активно радити на том циљу, да моменат који се укаже не пропустимо.

Врло је важно да садашњу ситуацију – у којој је српски народ од 1991/92. и 2006. подељен наметнутим државним границама – посматрамо као нередовно стање. С тим у вези, редовним стањем треба сматрати државу створену 1918. у којој су Срби живели уједињени, с тим што би обновљени државни оквир био базиран на основама српства и православља, а никако више југословенства.

Уједињена српска држава, у којој би биле Република Србија, Република Српска и Црна Гора, логично би требало да се зове Србија, по етничком имену српског народа. Уосталом, митрополит црногорски и српски идеолог Петар II Петровић Његош пише о „Србији од Дунава до мора” (Горски вијенац, Беч 1847, страна 3). Данас би тај простор обухватио Србију од Апатина до Бара и од Тимочке Крајине до Босанске Крајине.

Било би најбоље уколико би уједињена Србија у 21. веку могла да буде унитарна држава, али би било могуће да буде и федеративна држава. Уколико би ово друго било решење, Република Србија, Република Српска и Црна Гора могле би бити федералне јединице Савезне Републике Србије.

Заједно са српским земљама, али у асиметричном виду, обновљеном државном оквиру може бити придодата и Република (Северна) Македонија, уколико македонски народ буде желео да свој национални и верски идентитет заштити у заједничкој држави са српским народом. С друге стране, не би требало ни помишљати да у јединствен државни оквир, у било ком виду, уђе муслимански део Федерације Босне и Херцеговине.

На том путу уједињења постоје кључна питања за српски народ у све три српске земље. Та питања тичу се целокупног српства и треба их решавати у сагласју, полазећи од чињенице да су Срби јединствени и недељив народ.

Када је реч о Републици Србији, тиче се статуса Косова и Метохије. У овом моменту – док на Косову и Метохију управљачку структуру чине албански сепаратисти и НАТО окупатор – нема услова за праведено решење косовско-метохијског питања. Притом, косовско-метохијско питање је јерусалимско питање Европе. Не може бити ни брзих ни лаких решења. До данас јерусалимско питање није до краја затворено.

Стога се мора очекивати да ни косовско-метохијско питање дуго неће бити закључено. Може се радити о деценијама, па и о вековима. Јевреји су се вековима, док су били у изгнанству по светским меридијанима, поздрављали поруком „Догодине у Јерусалиму”. Зато су 1948. дочекали дан кад су успоставили контролу над Западним Јерусалимом, а 1967. над читавим Јерусалимом али се и даље око тога споре с Палестинцима и међународним факторима.

Зато је реалније да косовско-метохијско питање разреше будуће генерације Срба које ће бити васпитаване у складу с косовским заветом и светосављем. Порука „Догодине у Призрену” једног дана биће и остварена, извесно војном победом српског народа и ослобађањем Косова и Метохије. Но, НАТО неће ускоро отићи из јужне српске покрајине па треба бити стрпљив. Ово су утакмице које се играју читав живот, па и током живота више генерација.

Сваки наш покушај исхитреног решавања, кад му време није, могао би се кобно завршити по српски народ. То разрешење могло би личити на грчку војну катастрофу у Малој Азији (1919–1922) када се њихов поход према Анкари и Трапезунту завршио поразом од Турака и изгоном грчког

становништва са територија на којима су живели чак три хиљаде година. Наиме, 1923. чак милион и по малоазијских Грка прешло је у Грчку.

Тиме је отворен пут да Грци трајно изгубе и Цариград, своју хришћанску историјску престоницу. Губитак Цариграда, као једног од темеља грчког идентитета, трајно ће оптерећивати грчки народ и државу. Боље је да се косовско-метохијско питање стрпљиво разрешава као јерусалимско, него као цариградско питање.

У овом моменту је најважније то што већина држава у свету признаје територијални интегритет Републике Србије на Косову и Метохији односно не признаје једнострано проглашену сецесију албанских сепаратиста. Упркос окупацији, на Косову и Метохији опстали су српски народ, просветни и здравствени поредак Републике Србије и целокупна јерархија Српске православне цркве. Тренутни статус кво на Косову и Метохији не треба да ремети процес српског обједињавања.

Када је реч о Републици Српској, процес повратка надлежности које су јој одузимали тзв. високи представници (окупациони гувернери) и Уставни суд Босне и Херцеговине – привремено је обустављен вољом власти Републике Српске, док се не стишају глобалне прилике настале услед руске специјалне војне операције у Украјини која је почела у фебруару 2022. а трајаће годинама.

Но, власти Републике Српске већ су исказале намеру да – ако се наставе притисци политичког Сарајева, тзв. високог представника и западне међународне заједнице – Република Српска иступи из Босне и Херцеговине. С тим у вези, Република Српска би требало да има три варијанте за свој статус, а употреби их у складу с могућностима и геополитичким приликама.

Варијанта А подразумевала би повратак свих надлежности које је Република Српска добила Дејтонско-париским мировним споразумом (1995) када је дефинисана као државни ентитет у оквиру лабаве уније Босне и Херцеговине. Међутим, пошто такав повратак надлежности неће бити могућ, онда би логичан корак било активирање варијанте Б – раздруживање Републике Српске из Босне и Херцеговине односно стварање самосталне Републике Српске.

Што се тога тиче, самостална Република Српска морала би бити само прелазно решење које би могло трајати привремено, а ако је могуће сасвим кратко. Уколико би геополитичке прилике то дозволиле, у најкраћем могућем року Република Српска би, према варијанти В, требало да се уједини са Републиком Србијом – било да се утопи у садашњи оквир Републике Србије или да уједињеној Србији приступи као федерална јединица. Са становишта народа боље решење би било да се Република Српска безусловно присаједини Републици Србији, као њен интегрални део.

Али, део политичке елите Републике Српске би извесно желео да задржи привилегије које је већ створио, а којих не би желео да се одрекне. Те привилегије остварују се преко државног апарата Републике Српске, посебно владиних и парламентарних органа, као и локалних администрација. Већ сада смо од неких од њих приватно чули да Србија и Српска треба да функционишу као Грчка и Кипар. То је сасвим погрешно. Република Српска не може и не треба да буде самостална држава – осим сасвим привремено. Она нема ни географске, ни економске, ни безбедносне критеријуме да буде самостална држава. Република Српска зависи од Републике Србије.

Ако превагне тај део политичке елите, а не онај који је за безусловно присаједињење Србији, логично је да би та

политичка елита морала да направи компромис с народом Републике Српске који би огромном већином био за то да се Српска безусловно уједини са Србијом. Дакле, то би онда било уједињење на федералним основама. Република Српска би задржала своје органе у оквиру заједничке државе са Републиком Србијом.

Притом, посебно треба подвући да Република Србија и Република Српска свој државни идентитет граде на државном идентитету Краљевине Србије. Дакле, Србија и Српска су, и једна и друга, према свом идентитету – Србије. Обе Србије треба да буду јединствена Србија. То у наредним годинама треба да буде носећа порука јавности Републике Србије и Републике Српске.

Насупрот томе стоје међусрпски локализми који могу прерасти у међусрпске сепаратизме. Такав пример видели смо у Црној Гори. Наиме, део политичке и војне елите некадашње Краљевине Црне Горе – који је 1919. после губитка привилегија прво наступао с позиција српске супериорности Црногораца – отпором према Београду и Србији креирао је оквир за расрбљавање Црне Горе а у даљем процесу и усташизацији немалог дела Црногораца којој нажалост сада присуствујемо.

Стога политичка елита у Бањалуци увек треба да има у виду пример политичке елите на Цетињу, од пре само сто година. Свако коцкање са јединственим и недељивим српским идентитетом, и подстицање међусрпских разлика, могу да буду плаћени најскупљом ценом – расрбљавањем Срба. Десило се у Црној Гори, може се десити поново било где другде ако не будемо водили рачуна о нашим менталитетима и карактерима, побољшавали врлине и сузбијали мане.

Сад је права прилика да се осврнемо на Црну Гору где је у току процес обнове српства. Насртај бившег црногорског

режима на Српску православну православну цркву у Црној Гори, довео је до српске побуне крајем децембра 2019. која се током 2020. претворила у српску револуцију. Омладина која је крајем 2019. изашла на улице градова у Црној Гори, клицала је Србији, Косову и Метохији, певала „Боже правде” и „Онам’, онамо”. Они су своје српство примили од родитеља, другова и другарица, јер у црногорским школама – где се ширило антисрпство – то нису могли добити.

Управо на том таласу српске револуције, пао је 2020. антисрпски режим који је имао намеру да протера Српску православну цркву с њених осамсто година дугих канонских територија у Црној Гори и да – у конвертитској мржњи – истера српство из Црне Горе. Планере овог опаког плана, који су и сами некада били Срби, посебно су нервирали они који су остали у српском идентитету и који су својим постојањем подсећали конвертите да су и они некада били Срби.

Попис у Црној Гори ће највероватније бити одржан у јесен 2023. и очекује се да Срби постану релативна већина према народности (око 40%) и апсолутна већина према матерњем језику (око 60%). То је још далеко од 95% Срба у Црној Гори на попису 1909. али је процес обнове почео и не може се зауставити.

Поред црногорских сепаратиста, који су преузели хрватско-правашку антисрпску идеологију, опасност по јединствен и недељив српски идентитет представљају црногорски дуалисти. Планери црногорских дуалиста инсистирају на томе да Црна Гора треба да има двојни црногорско-српски идентитет под капом црногорства, а не српства. Стога се дуалисти показују као опаснији и лукавији противник од црногорских сепаратиста. Наиме, док црногорски сепаратисти својом србофобијом интегришу Србе против себе, црногорски дуалисти релативизују српски

идентитет до непрепознатљивости. А свака релативизација води ка негацији.

Притом, црногорски дуалисти се позивају на српство само када треба да црпе ресурсе Републике Србије. Њихова идеја о црногорско-српском идентитету нема упориште у историји Црне Горе, у време када је то била национална држава српског народа. У тој Црној Гори, на чијем је челу била династија Петровић Његош, српство је стављано изнад Црне Горе. Односно национални интерес је био изнад државног. То јест, није било дуалног идентитета.

Планери дуалног идентитета се, као и окорели црногорски сепаратисти, ослањају на тековине политике Беча, Будимпеште, Рима, Загреба и комунистичке Москве, којим је разбијан српски идентитет Црне Горе, стварањем тзв. црногорске нације – 1941. од стране италијанских фашиста, а 1945. од стране југословенских комуниста. Стога је правилно црногорске дуалисте такође називати црногорским сепаратистима.

Српска православна црква у Црној Гори неће подржати никакав дуализам који идентитет народа сврстава у било какав сепаратистички оквир. С тим у вези та идеја дуализма се не може примити у српском народу Црне Горе, а те намере се морају сасецати у корену, јасно и без рукавица.

Када Црна Гора обнови своју српску државност на основи идентитета Краљевине Црне Горе, требало би покренути процес новог уједињења са Републиком Србијом, а тиме и са Републиком Српском. Тиме би се створила Његошева „Србија од Дунава до мора”, макар и као савезна држава. На том путу би требало доносити и храбре одлуке, које би можда биле несхваћене у самом почетку, али би служиле за добробит српског народа.

Наиме, било би добро тестирати српско-албанско разграничење управо у Црној Гори, где Срби и Албанци

немају отворених питања. Тиме би Малесија, Гусиње, муслимански део Плава, Рожаје и Петњица могли бити признати као доминатно албански простор, док би остатак Црне Горе био доминантно српски простор. На овој албанској територији, која се углавном простире дуж границе Црне Горе са Албанијом, становништво је или сасвим албанско или пореклом албанско које је примило словенски језик, али задржало фисовске везе са осталим Албанцима.

Уколико би дошло до овог разграничења, националне мањине у Црној Гори не би више биле у прилици да арбитрирају на изборима или референдуму, чиме би црногорски сепаратисти изгубили чак до 25% гласачког тела. У сваком наредном одмеравању снага Срби у Црној Гори би остваривали веома убедљиве победе над црногорским сепаратистима. С тим у вези, логично би било да се тзв. црногорска нација природним путем смањује и полако нестаје, јер нема ниједан једини здрав елемент идентитета. Наиме, тзв. црногорска нација је створена да служи као антинација српској нацији као јединој историјској нацији у Црној Гори.

Док геополитичке прилике не буду ишле у корист српском уједињењу, политика Републике Србије и Републике Српске, као и српских фактора у властима Црне Горе, требало би да буде неограничено повезивање Срба. Наметнуте границе треба тумачити као административне линије. Повезивање економија, изграђивање комуникација, уједначавање просветног и научног система, зближавање културних и спортских делатности – важни су фактори који ће олакшати пут до уједињења.

Веома је важно комплетирати мрежу аутопутева и брзих путева који спајају Србе. Изградити део аутопута на линији Добој–Брчко–Бијељина, којим би у потпуности био комплетиран аутопут Београд–Бањалука. Дисктрикт Брчко

је део и Републике Српске и на томе треба инсистирати код коначног решавања овог питања. Даље, врло је важно изградити брзи пут Бијељина–Требиње који, према пројекту, заобилази муслимански део Горажда. Такође, изградња дела аутопута Пожега–Подгорица чинила би комплетном брзу комуникацију од Београда до Бара, на чијој обали је 1878. Црна Гора „вјенчана са српским морем”. Изградња аеродрома у Требињу такође би суштински зближила Србе.

Српска православна црква је једина свесрпска институција која је преживела разбијање југословенске државе. Дакле, Српска православна црква делује и даље на читавом простору некадашње Југославије, као и у нашем окружењу и дијаспори. Притом, Српска православна црква је једини свод за читав српски народ где год да живи. Добро је што је на Свети архијерејски сабор Српске православне цркве у мају 2021. донео одлуку да се укину епископски савети у отцепљеним републикама бивше Југославије, а то значи да се централизује систем Српске православне цркве. Логично је да јерархија Српске православне цркве, где год да делује, буде од користи и за успостављање српског државног јединства.

Поред Српске православне цркве, српске државе, и народног памћења оличеног и у српској националности, стубови српског идентитета су и српски језик и српска ћирилица. Једно од најважнијих питања у 21. веку биће заштита српске ћирилице, која је угрожена високом јавном употребом латиничног писма, наметнутог православним Србима идеолошким инжењерингом југословенских комуниста. Латинично писмо је веома опасно јер је то први корак у латинизацији идентитета српског народа. Притом, иако Устав Републике Србије из 2006. изричито прописује да је српска ћирилица једино писмо у службеној употреби, то није било довољно да ћирилица не остане угрожена. Неће

помоћи ни половична законска решења о заштити српске ћирилице.

С тим у вези, у складу са искуством других држава и народа, потребно је по овом питању предузети бескомпромисне мере. Дакле, српски државни органи би афирмативним административним мерама требало да искључе латиницу из употребе у српском језику. Та латиница би се могла користити само за транскрипцију наших имена и појмова на страним језицима. Српска ћирилица, као наше једино и искључиво писмо, је кључно да се српски идентитет у 21. веку одбрани.

У том смислу треба следити пример Израела који се определио да историјски хебрејски језик и писмо буду једини у службеној употреби, а да у таквој употреби нема других језика које је јеврејски народ примио од суседа: јидиш (германски језик близак Немачком којим су говорили Ашкенази) и ладино (романски језик, пореклом из Шпаније, којим су говорили тамошњи Сефарди). То је успешан пример.

Примери Румуније и Ирске показују да двоазбучност и двојезичност дугорочно није одржива. Изворно писмо Румуна је до 1860. била ћирилица, али је од 1830. трајала транзициона фаза убацивања латинице у румунски језик, да би се Румуни тиме приближили осталим романским народима. Румунска православна црква је до 1881. користила ћирилицу, а онда је и она прешла на латиницу. Дакле, пола века ћирилица и латиница биле су у паралелној употреби у румунском језику, а ћирилица је изгубила.

Након осамостаљења од Велике Британије (1921), Ирска је прописала да је ирски језик први службени, а енглески језик други службени. Међутим, данас ирским (келтским) језиком свакодневно говори тек неколико десетина хиљада Ираца, док милиони других Ираца говоре енглеским језиком

који је Ирцима наметнут током векова енглеске односно британске окупације. Дакле, ирски језик изумире јер држава није предузела добре мере да га обнови и утврди.

Примери Израела, Румуније и Ирске показују да не треба давати више опција, ни када је реч о писму ни када је реч о језику. Двоазбучност у једном језику није никакво богатство, јер слушајује становништво и доводи му идентитет под знак питања. Да је реч о богатству, Американци, Енглези и Руси имали би не само два писма за свој језик, већ мноштво азбука. Насупрот томе, Американци, Енглези и Руси имају само једно своје писмо за један свој језик.

Посебан проблем за Србе у 21. веку биће и обнова становништва које из године у годину, из деценије у деценију, опада. Да би се становништво обновило, потребно је да наше породице имају најмање по троје деце. У овом моменту, просечан број деце по породици је – једно дете. Ако би се достигао просек од по двоје деце по породици, можда би се процес обнове могао надоместити доласком становништва из других крајева Европе или света.

Од почетка руске специјалне операције у Украјини, чак сто хиљада Руса дошло је у Србију. Процене о руском становништву које је до децембра 2022. остало у Србији, крећу се до најмање 30. 000 људи. Било би добро да их је остало и више. Република Србија би требало да искористи ову ситуацију и задржи те Русе. Због блиске културе и језика, те истоветне православне вере, руско становништво природно ће се интегрисати у српску државу. Иначе, од успеха руске специјалне операције зависи и стварање праведнијег светског поретка, а тиме и позиција српског народа према Истоку и Западу.

Дакле, главни циљ српског народа у 21. веку треба да буде стварање јединствене српске државе коју би чиниле

Република Србија, Република Српска и Црна Гора. Са економским јачањем и растом самопоуздања српског народа, биће лакше ухватити се у коштац и с врло важним пропратним изазовима: заштитом српске ћирилице, трајним уклањањем латинице из употребе у српском језику и обновом наше популације.

Aleksandar Raković

SERBIAN UNIFICATION IN THE 21ST CENTURY: PATHS AND CHALLENGES

Abstract: The paper shows the paths through which the Serbian people in the 21st century could restore a common state and reunify, but on Serbian and not Yugoslav foundations. In addition, the paper points to external and internal challenges that may be difficult but surmountable obstacles for the Serbian states and the Serbian people. The paper concludes that the creation of a joint state of Serbia, Republika Srpska and Montenegro is the best framework for the stability of the Serbian and post-Yugoslav space.

Keywords: *Serbian unification, Serbia, Republika Srpska, Montenegro, Serbian Orthodox Church, Serbian people.*